

אלא יתמו חטאים. וזה ברע לשמים, אבל רע לבריות, ענשו מדה כנגד מדה, שמותר לבקש רעתו גם כן, וכמו שמצינו באלישע שקילל לנערים מפני שהם זילזלוהו, לפי שריפא למים ועשה טובה לבריות, והם חפצים יותר ברעתם, כמו שאמרו ז"ל (בסוטה מו: וברש"י) — לכן היה רשאי לקללם.

וכן דוד המלך עליו השלום שקלל אויביו (במזמור קט) פרש שם בשביל שהיו מריעים לו. ואמר ויאהב קללה ותבואהו — מדה כנגד מדה, מפני שאהב זה. וכן הש"י אמר ומקללך אאר, אבל בלאו הכי אין מקלל לאדם.

ומכל מקום, גם בזה מצינו דאלישע נענש על זה, כמו שאמרו בסוטה (מז.) ובסנהדרין (קז.). ומלבד זה גם כן לא לכל אדם הותר, שהרי אמרו ז"ל באלישע ויראם ויקללם — ראה שלא היתה בהם לחלוות של מצוה, ולא בזרעם עד סוף כל הדורות. ומי שאינו בעל רוח הקודש, אפשר שהנגיעה מעוותת. ולכן דוד המלך עליו השלום באותו מזמור, אמר פסוק ולבי חלל בקרבי...'. (צדקת הצדיק עא)

דף מז

באורים טעמים וציונים

לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואע"פ שלא לשמה...' — ע' במובא לעיל כב:

'... שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב, הובקעו מישראל ארבעים ושנים ילדים' — '...רגיל העולם לפרש (מתוך שלא לשמה בא לשמה) שבסוף ילמוד לשמה, ולפי זה הפירוש, אם כל למודו יהיה שלא לשמה — אינו עולה לרצון.

אבל בסנהדרין למדנו ביאור אחר, דהכי איתא שם: אר"י לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק, זכה ויצאה ממנו רות — הרי למדנו פירוש 'בא לשמה' שהוא זוכה שיצא ממנו דור שיעשה לשמה.

מכל זה למדנו לפנינו מחזיקי הדת, שעלינו להתחזק לעשות כל עצות בקרבנו לעסוק בתורה בבתי מדרשים, וגם לפני בחורי ישראל יעשו בכל עיר שילמדו כל הבחורים, הן עשירים הן עניים בקיבוץ דוקא...'. (מתוך שו"ת משיב דבר להנצי"ב, ח"א מד.)

ע"ע: מהרש"א הוריות י: אבי עזרי — סוף הלכות ת"ת.

'שלשה חינוות הן, חן מקום על יושביו חן אשה על בעלה חן מקח על מקחו' —
'כל הקנינים של אדם הם שייכים לו בתולדה ובשורשו... ועל כן אמרו בסוטה ג' חנות הן, חן אשה על בעלה ומקח על מקחו — דוחו הסימן שהוא זיווג ומקחו השייך לו, כאשר יש לו חן בעיניו והוא חושק בו דוקא. ועל כן אמרו (בב"מ לה.) אדם רוצה בקב שלו יותר מתשעה קבין של חברו. ואעפ"י שהכל אחד וגם זה כשיקנה יהיה שלו, אבל זה הוא מקחו ושלו בשורש יש לאדם חשק בזה דוקא... ועל כן אין טעם בחשק ורצון, כי אדם חושק השייך לו ויש לו חן בעיניו יותר מדבר אחר המשובח ממנו, וכדרך שאמרו בחן מקום על יושביו מההוא דאלישע, אעפ"י שהארץ משכלת, רק המקום יש

לו גם כן שייכות לאותן יושבים, דאין לך אדם מישראל שאין לו ד' אמות בארץ ישראל (עתוס' ב"ב מד: ד"ה אלא), וזהו חלקו השייך לו בשרשו...
ובעילוי דמים יוכל למכור בעולם הזה גם דבר השייך לו, כי כשנותן לו כל כך עד שיחשוק בזה יותר, זה מורה דבזה יוכל למלאות ולהשלים קנינים השייכים לו יותר, ויש בזה דברים עמוקים'.
(מתוך דברי ספרים לר"צ הכהן, ג. וע"ע במצוין לעיל ב.).

רבי שמעון בן אלעזר אומר: יצר תינוק ואשה — תהא שמאל דוחה וימין מקרבת' — 'בוהר':
הימין מקרב, וכשהוא דוחה — בשמאל. וגם בעת הדחיה בשמאל, נמצא קירוב בימינא. דהנה הימין היא העיקרית, והשמאלא — יד כהה בחלישות. וזהו כי חפץ חסד הוא ובוזה, הקירוב הוא בימינא, העיקרית, שזאת החפץ והרצון. ובהריוחוק ח"ו, שהוא היפוך החפץ והרצון, ד'כי לא אחפוך' וגו' — אז בשמאלא, שהוא בחלישות, שהוא נגד החפץ והרצון. ואז גם כן הימין לא יוכל להתאפק ועושה חפצו בהקירוב. וזהו הסוד דיצר תינוק ואשה השמאל דוחתו והימין מקרבו'. (אמרות טהורות לרה"ק רש"ש מאמשינוב. ח"ג עמ' נו)

'משרבו הרצחנין... בן דונאי...' — ראה בספרו של ר"א קורמן 'פיענוח אגדות', פרק ט.

(ע"ב) בסוגית עד אחד בעגלה ערופה — ראה בנלקט לעיל בדף לא, בסוגיא המקבילה.
וע"ע: חידושי הגר"ח הלוי — הל' רוצח ט, יד; 'חידושי הגר"ח על הש"ס' — כאן; זכר יצחק ח"ב יג, א ד"ה עוד נראה.

'משרבו רואי פנים בדין, בטל לא תגורו ופסק לא תכירו ופרקו עול שמים ונתנו עליהם עול בשר ודם' —

'יש לדקדק מה שאמר משרבו הכרת פנים במשפט בטל לא תגורו וכו', כי דבר זה פשיטא, כיון שרואה פנים במשפט, שבטל לא תגורו ולא תכירו פנים במשפט?
אבל פירוש דבר זה — כי הדיין צריך אזהרה יתירה שלא יכיר פנים במשפט, וזה בשביל מורא בשר ודם הוא טבע האדם להיות נכשל בזה ביותר מכל. ולפיכך אמר משרבו רואי פנים בדין, בטל לגמרי לא תגורו — אפילו מן הכשרים, כי לדבר זה צריך זריזות יתירה. וכאשר יש בני אדם מתחילין בחטא הזה, הכל נמשכין אחר זה, וקרוב הדבר להתבטל אפילו מן הדור שאחריו, שלא נמצא אחד שהוא כשר בדין, ובטל לא תגורו לגמרי מן הדורות...
ומעתה, אוי לנו מיום הדין, כי הדיינים והם הרבנים במדינות אלו, כולם תלויים בראשים וביחידי הקהל, שכל שנה או שלש שנים הם חוזרים להעמיד אותו על רבנות שלו, ואיך לא יהיה ירא מפניהם אותם שהוא נמסר בידם, אולי לא יחזירו אותו לרבנותו, וראוי לומר כי דיין כמו זה פסול מדינא, דלא גרע מדיין דשאל שאלתא. וכל זה ממעשה הדור הזה עם שאר דברים שהוא בארצות האלו, כי הבעלי-בתים אין מאמינים להרב כי יראים באולי יצא חוץ לשורה, ולכך יש לחוש גם כן כי הרב ירא מן בעלי הבתים אם לא יעשה רצונם, וגם זה מכשלה לכמה וכמה דברים.
והוא יתברך ברחמיו יזכנו ואשיבה שופטך כבראשונה ולביאת משיחנו ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי הארץ, אמן וכן יהי רצון במהרה בימינו אמן. (נתיבות עולם' א, נתיב הדין פ"ב)

— 'כי חוש האמת, הוא דבר עדין כל כך, עד שאם יש רבים הנוטים מן האמת, מתקלקלים גם

הכשרים, כי (מבלי להרגיש) הם 'מיישרים' את שכלם על יסוד שכל האחרים — שכבר נתעקם'.
(מכתב מאליהו' ח"א עמ' 54).

'משרבו מושכי הרוק רבו היהירים' — 'ולפי דעתי משמעות 'מושכי הרוק' הוא 'חנפנים', כ'מלקקי רוק' בלשוננו. [עיי' ברש"י, ואולי גם הוא התכוין לכך]. בתוספתא, שם י"ד, ח יש גירסה אחרת למאמר זה. ('עיונים בדברי חז"ל ובלשונם' לר"ח ארנטרוי זצ"ל. עמ' קיט).

'משרבו תלמידי שמאי והילל שלא שימשו כל צרכן רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות' —

'... אבל נפלה המחלוקת והעיון בדבר שלא נשמע בו הלכה. ותמצא בכל התלמוד שהם חוקרים על טעם הסברא שהוא גורם המחלוקת בין החולקים...

אבל מי שיחשוב שהדין שחלקין בהן כמו כן מקובלים מפי משה, וחושבים שנפלה המחלוקת מדרך טעות ההלכות או השכחה או מפני שאחד מהם קבל קבלת אמת והשני טעה בקבלתו או שכח או לא שמע מפי רבו כל מה שצריך לשמוע, ויביא ראיה על זה מה שנאמר 'משרבו תלמידי שמאי והילל שלא שימשו כל צרכן רבתה מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות' — וזה דבר מגונה מאד, והוא דברי מי שאין לו שכל ואין בידו עיקרים ופוגם באנשים אשר נתקבלו מהם המצות, וכל זה הוא בטל. ומה שהביאו להאמין באמונה הזאת הנפסדת, הוא מיעוט הסתכלותו בדברי החכמים הנמצאים בתלמוד...

אבל מה שאמרו 'משרבו תלמידי שמאי והילל שלא שימשו כל צרכן רבתה מחלוקת בישראל', ענין זה מבואר, שכל שני אנשים בהיותם שוים בשכל ובעיון ובידיעת העיקרים שיוצאים מהם הסברות, לא תפול ביניהם מחלוקת בסברתם בשום פנים, ואם נפלה — תהיה מעוטה. כמו שלא נמצא שחלקו שמאי והילל אלא בהלכות יחידות. וזה מפני שדעות שניהם היו קרובים זה לזה בכל מה שיוציאו בדרך סברא, והעיקרים כמו כן הנתונים לזה כמו העיקרים הנתונים לזה. אבל כאשר רפתה שקידת התלמידים על החכמה, ונחלשה סברתם נגד סברת הלל ושמאי רבותיהם, נפלה מחלוקת ביניהם בעיון על דברים רבים, שסברת כל אחד ואחד מהם היתה לפי שכלו ומה שיש בידו מן העיקרים. ואין להאשימם בכל זאת, שלא נכריח אנחנו לשני חכמים מתוכחים בעיון, להתוכח בשכל היושע ופנחס, ואין לנו ספק כמו כן במה שחלקו בו אחרי שאינם כמו שמאי והילל או כמי שהוא למעלה מהם, שהקב"ה לא צונו בעבודתו על ענין זה, אבל צונו לשמוע מחכמי הדור, כמו שאמר אל השפט אשר יהיה בימים ההם. ועל הדרכים האלו נפלה המחלוקת, לא מפני שטעו בהלכות ושהאחד אומר אמת והשני שקר. ומה מאד מבואר ענין זה לכל המסתכל בו, ומה יקר וגדול זה העיקר במצות'.
(מתוך הקדמת הרמב"ם לסדר זרעים)

'יוחנן כהן גדול העביר הודיית מעשר... לפי שאין נותנין אותו כתיקונו, דרחמנא אמר דיהבי ללוים ואנן קא יתבינן לכהנים' — אף על פי שנותנים גם כן ללוים, אך כיון שתלוי הדבר ברצונו, ורשאי ליתן לכהן כמו ללוי, לכך לא היה מתודה. (עפ"י כסף משנה — מעשר ראשון א, ד). ונראה, אפילו אחד שנתן ללוי לא היה מתודה, כי יוחנן כהן גדול העביר וביטל לגמרי את הוידוי, מאחר והרבה נותנים לכהנים. (מנחת חינוך תרו, יז)